

Estudi preliminar de la vil.la romana de Platja Artigues

M. A. COLOMER i ARCAS, B. COSTA i RIBAS i J. TREMOLEDA i TRILLA

DESCRIPCIÓ

La vil.la romana de Platja Artigues es troba situada al terme municipal de Castell-Platja d'Aro-S'Agaró (fig. 1), a la comarca del Baix Empordà. Les seves coordenades geogràfiques són: 41°49'20" Latitud nord i 3°04'27" Longitud est.

El jaciment es troba en els terrenys que llisten amb la Platja Artigues, cala situada al nord de la Platja d'Aro i separada d'aquesta per la punta d'en Ramis (fig. 2). Rep el seu nom del veí Mas d'Artigues (fig. 3), també conegut com Ca n'Artigues de Mar, del qual formaven part els terrenys situats a tocar aquesta cala, també coneguda amb altres noms, com Cala Rovira o Platja dels Escalencs.

L'illot anomenat popularment Senya dels Moros (fig. 2 i 3), en el qual també es troben restes de construccions antigues, separa Platja Artigues de la cala veïna, coneguda per Sa Cova i també, segons González Hurtebise, per Cau dels Nens (González Hurtebise, 1905).

A la Platja Artigues desemboquen un petit rieró, que passa per darrera de l'Hotel Xaloc, i una riera més gran, anomenada Rec de Can Carbonet (fig. 3). Ambdues rieres estan seques la major part de l'any i només en època de pluges fortes hem vist baixar aigua pel Rec de Can Carbonet.

Entre les dues rieres el terreny forma un suau pendent en direcció a la platja, ininterrompudament, fins a la cota de 10 m sobre el nivell del mar, on hi ha un desnivell de 2 o 3 metres d'alçada, a partir del qual el pendent continua suaument a través de la platja fins arribar a l'aigua. És en aquesta plana lleugerament inclinada cap al mar on es troba la vil.la romana de Platja Artigues o del Pla de Palol.

El nom popular d'aquests terrenys és el de Pla de Palol, topònim que fa referència a la tradició popular que situa en aquest indret una antiga ciutat anomenada de Palol.

L'existència del jaciment era coneguda des de moltes generacions enrera, i era habitual que els pagesos que treballaven aquestes terres trobessin murs antics, ceràmiques, monedes, restes arqueològiques, en definitiva,

que ells pensaven que pertanyien a l'antiga ciutat de Palol.

Segons el Diccionari Català-Valencià-Balear d'Alcover i Moll, etimològicament Palol deriva del llatí *palatiohu*, diminutiu de *Palatiu*, palau en català, i és un topònim freqüent a les comarques gironines. Tant el topònim Palol com Palau, apareixen sovint relacionats amb jaciments antics (Badia, 1977. Nolla & Casas, 1984, p. 123).

Segons les dades conegudes, les restes del jaciment s'escampen per una zona molt àmplia entre les dues rieres. El límit nord no és encara ben definit, però és segura l'existència de restes més al nord de la carretera de Palamós –nosaltres mateixos excavarem un mur pertanyent a un conjunt d'habitacions destruït en fer-se la carretera de Sant Feliu de Palamós–. També ens hem assabentat que, en construir-se els apartaments Roques Planes i Apart Oriental es trobaren restes, i també hi ha notícies de troballes en la zona del Politur. Pel costat oriental sembla que el jaciment s'estenia fins ben a prop de la riera petita que passa per darrera de l'Hotel Xaloc; així sembla indicar-ho el fet que en edificar-se aquest hotel es trobessin restes arqueològiques –es té notícia d'una moneda de l'emperatriu

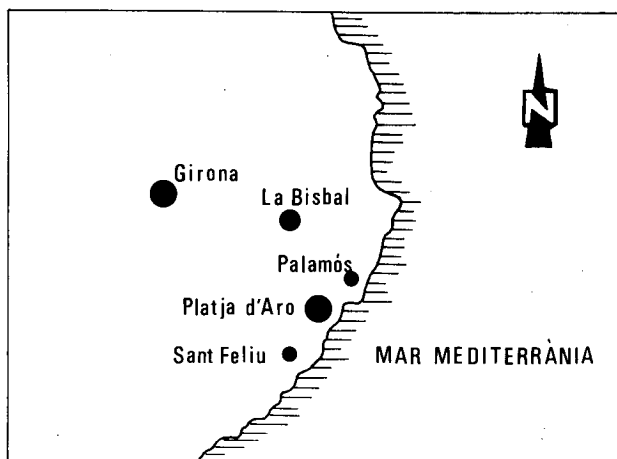

Fig. 1.- Mapa de situació de la Platja d'Aro.

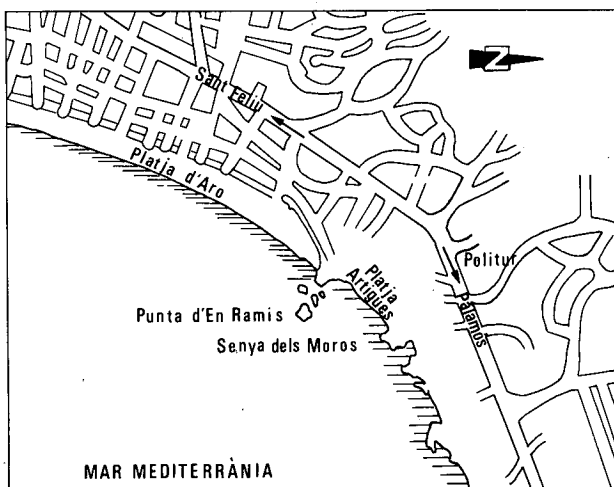

Fig. 2.- Plànol de situació de Platja Artigues.

Faustina. El límit occidental seria l'altra riera, el Rec de Can Carbonet, com ho demostren les ruïnes descobertes arrel de la construcció dels apartaments Palatio Maris i, sobretot, per les restes que encara es conserven sota de la casa anomenada Pla de Palol, excavades pel Dr. Miquel Oliva l'any 1959, que estan molt a prop del caire de la riera. Pel costat sud és indubtable que el jaciment arriba fins a la mateixa platja, tal com confirmen els sondeigs realitzats en aquest sector.

Sembla evident que la platja està totalment vinculada al jaciment i podem pensar que seria el seu port natural. En aquest sentit, cal destacar que les condicions d'aquesta cala com a port són millors que les de la mateixa Platja d'Aro. Platja Artigues està perfectament protegida de la tramuntana, del mestral la defensa la Senya dels Moros i del migjorn la Punta d'en Ramis. Així doncs, només queda exposada als vents de llevant i xaloc, que tan sols acostumen a ser violents a l'hivern.

D'altra banda, cal també remarcar la fàcil accessibilitat a la cala des de mar per a vaixells de poc calat, en especial gràcies al seu fons arenós i a l'absència d'esculls. Tot plegat la converteix en un punt excel·lent per a les necessitats de la navegació antiga.

L'existència de restes d'una construcció antiga al cim de la Senya dels Moros reforça la hipòtesi que la platja seria el port de la vil·la. Aquestes restes són la darrera filada d'uns murs fets amb pedres irregulars amb les cares exteriors aplanades, que configuren una estructura rectangular dividida en diversos àmbits o habitacions mitjançant murs transversals. En alguns punts s'observa que per realitzar els fonaments d'aquest murs la roca mare ha estat retallada. Aquesta construcció actualment està molt arrasada a causa de la forta erosió a la qual està exposada, que ha fet desaparèixer la part posterior de l'illot i amb ella el mur de tancament de l'estructura per aquest costat.

Pella i Forgas creia que aquests murs podien ser les restes d'un far o talaia compost per una torre o per una piràmide truncada a manera d'ara. En aquest indret recollí alguns fragments de *tegula* romana (Pella i Forgas, 1883, p. 213).

El Dr. Oliva afirma tenir notícies de vestigis d'època ibero-romana al mateix emplaçament (Oliva, 1972, p. 79; Nolla - Casas, 1984, p. 127).

HISTÒRIA DE LA INVESTIGACIÓ

El descobriment d'aquesta vil·la romana es deu a Josep Pella i Forgas, que visità el lloc l'any 1876 guiat per la tradició popular que situava en aquest indret l'antiga ciutat de Palol (Pella i Forgas, 1883, p. 212-213).

L'any 1880 el Sr. Lloret, vocal de la «Comisión Provincial de Monumentos», recull també materials romans en aquesta zona (Pla Cargol, 1949, p. 214).

A finals del segle passat, en fer-se la carretera de Sant Feliu a Palamós, es posaren al descobert importants restes de construcció i diferents materials arqueològics, entre els que destaquen tessel·les d'un mosaic (Botet i Sisó, 1920, p. 607).

El 1905 González Hurtebise dona a conèixer alguns materials d'aquest jaciment de col·leccions particulars, i difon la notícia que a la zona sud-oest del Mas Artigues, en plantar unes vinyes, es descobriren enterraments amb *tegula* (González Hurtebise, 1905, p. 19-20).

A partir dels anys cinquanta, amb l'explotació turística de la costa, s'aixequen tota una sèrie d'hotels, torres i apartaments i es porten a terme les obres d'infraestructura per bastir-los de les instal·lacions necessàries, que provoquen la pèrdua irreparable de bona part del jaciment. Tenim referència de què es trobaren restes arqueològiques arrel de la construcció de l'Hotel Xaloc al costat oriental, l'Hotel Costa Brava, el Caleta Palace, la casa del Pla de Palol i els apartaments Palatio Maris a l'occidental, i els apartaments Apart-oriental, Roques Planes i Politur al costat nord.

L'única construcció moderna on es conservaren les restes antigues, evitant-ne la seva destrucció, és la casa anomenada del Pla de Palol, situada al límit occidental del jaciment, al caire mateix de la riera de Can Carbonet. L'any 1959, en fer-se els fonaments, aparegué un conjunt format per set àmbits o habitacions, de planta quadrada o rectangular, delimitats per murs gruixuts fets de pedres irregulars i rierencs de diferents mides, enganxades amb morter de calç; algun d'aquests murs, incloent les filades de fonamentació, conserva una altura que arriba als dos metres. La major part d'aquestes habitacions manté el paviment, d'*opus signinum*. Algunes de les que formen la part occidental del conjunt estan comunicades entre si mitjançant forats allindats petits oberts a la part baixa dels murs, a nivell del sòl. Al costat nord, hi ha una petita habitació de planta quadrangular, delimitada per murs molt gruixuts, que sobresurt de la línia de construcció a manera de bastió. L'habitació de l'extrem oriental del conjunt, que és la més gran de totes, és de planta quadrada i presenta el paviment inclinat cap a la cantonada sud-oest, on hi ha un petit forat, la funció del qual sembla que podia ser escórrer els líquids d'aquesta habitació cap a l'àmbit veí. Adossada a aquest compartiment pel costat sud, hi ha una mena de petita piscina o banyera amb dos esglaons d'accés.

La intervenció del Dr. Miquel Oliva i Prat i del Sr. Juan Sanz Roca va fer possible aixecar la casa sobre uns pilons i conservar intactes les restes arquitectòniques de sota. Segons el Dr. Oliva aquestes habitacions podien pertànyer a la part rústega de la vil·la (Oliva, 1959, i 1961). Altres autors també han apuntat la possibilitat de que es tractés d'un conjunt de funcionalitat industrial (Nolla-Casas, 1984, p. 123). De tota manera,

si observem el conjunt, podem pensar també que seria possible que es tractés d'un conjunt termal.

L'any 1963 el Dr. Oliva va fer una excavació de salvament quan s'obriren els fonaments del Palatio Maris. Tanmateix, l'any 1964 va realitzar set cales de prospecció al mateix solar que hem sondejat nosaltres, trobant-hi restes de murs en cinc casos.

Durant els vint anys següents el jaciment restà en l'oblit, encara que tenim notícies de destruccions de vestigis arqueològics en realitzar noves construccions i obres d'infraestructura.

L'any 1984 fou plantejada una nova campanya d'excavacions amb l'objectiu de verificar l'existència de restes arqueològiques en una propietat on es projectava aixecar uns habitatges nous, a part de delimitar l'extensió del jaciment. Per tant aquesta campanya fou en principi planificada com un sondeig del terreny. Però en realitzar-se unes obres per passar unes conduccions subterrànies i per fer l'eixamplament de la carretera, es posaren al descobert restes de construccions antigues que van donar peu a la realització d'una excavació en extensió al sector nord-oest amb caràcter de salvament (fig. 3). Aquesta campanya fou portada a terme pel Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura dins el Pla de lluita contra l'atur.

Donada l'enorme extensió del solar per a prospectar i el caràcter d'urgència amb què s'havia de realitzar el treball, es va decidir que el mètode a seguir seria realitzar sondeigs en forma de cales de dos per dos metres, situades arbitràriament en diferents punts del solar, especialment seguint el seu perímetre. Tots ells tindrien la mateixa orientació segons uns eixos fixos preestablerts, de tal manera que poguessin ser englobats en una possible excavació sistemàtica del jaciment.

Es van realitzar un total de 21 sondeigs (fig. 3), dels quals només dos han resultat negatius, si bé val a dir que són els situats entre les dues cases que hi havia al sector de la platja, lloc on actualment s'han construït els nous habitatges. Les 19 cales restants foren totes positives.

Aquestes excavacions realitzades l'any 1984 han posat de manifest l'existència de restes constructives de tres moments diferents.

Els materials d'aquesta campanya d'excavacions realitzada l'any 1984 es troben dipositats al Centre d'Investigacions Arqueològiques de Girona i estan rentats i inventariats amb les sigles 84 PA.

LES RESTES ARQUEOLÒGIQUES

L'existència de restes d'època romana en aquest indret és un fet conegut i plenament constatat per diverses intervencions arqueològiques que, de manera esporàdica, s'hi han realitzat.

Les grans possibilitats que ofereixen de bell antuvi tant la toponímia com la seva privilegiada situació geogràfica no s'han vist afavorides, com hem vist, per la història de la investigació, malgrat haver-se obtingut sempre resultats positius. Així, el volum de coneixement que en tenim, gens menyspreable, roman dispers, fet que impedeix tenir una visió global del jaciment i entendre'l de forma unitària.

Són freqüents les descripcions d'estructures —una de les quals s'intentà localitzar mitjançant l'excavació de la cala 11—, sobretot restes de murs i paviments, com-

plementats invariablement per la troballa de material arqueològic. El fet que demostra, però, de manera fefaent, les possibilitats del jaciment, és l'existència, sota una casa de construcció moderna, de la qual hem parlat abans, d'un conjunt estructural, en un estat de conservació excel·lent, que pensem que ha de ser considerat com un complex termal, encara que aquesta atribució s'hauria de demostrar amb un estudi aprofundit.

Pel que fa a la campanya d'excavacions realitzada l'any 1984, degut al seu caràcter d'urgència davant el perill de desaparició que representaven les noves edificacions que havien d'afectar una àrea molt extensa del jaciment, fou plantejada com un sistema de sondeig amb la finalitat de detectar nivells arqueològics i alhora, si era possible, delimitar-ne l'extensió.

Les noves dades aportades per aquests treballs poden ser observades, com es detallarà tot seguit, des de dues vessants principals: el coneixement de noves estructures pertanyents a alguna part de la vil·la i la recuperació de material arqueològic, que ens ha de permetre una aproximació, més fidel que les que fins ara es posseïen, a la periodització i marc cronològic del jaciment.

Malgrat tot, aquesta intervenció, que tenia com a base la prospecció arqueològica, comportava implícitament certes limitacions que impedièren, per una banda, un coneixement extensiu, degut a les reduïdes dimensions dels sondeigs (2 x 2 m) i, per altra, profund, ja que tan sols es pretenia trobar una confirmació positiva a la presència d'estrats arqueològics en diversos punts del terreny.

Paral·lelament a les tasques de delimitació del jaciment la realització d'unes obres públiques que afectaren un sector anomenat nord-oest, que antigament havia format part de la vil·la, varen obligar a excavar i documentar les restes aparegudes (fig. 3).

La intervenció arqueològica en aquest sector vingué determinada, en part, per les obres que es duïen a terme, ja que podien malmetre una zona considerable, ocupada enterament per estrats i estructures d'època romana, circumstància que va fer preferible realitzar una excavació en extensió. La zona delimitada fou d'uns 200 m², disposats de forma allargada, amb una amplada que variava de 2 a 6 m per 40 m de longitud. Aquesta disposició permet distingir-hi clarament tres àrees: en la primera, de major complexitat estructural, es pogueren definir sis espais; la segona anomenada àrea 7, es troba a l'oest de l'anterior; i finalment l'àrea 8 es localitza al nord de les dues abans esmentades, a l'altra banda de la carretera que condueix a Palamós.

Les estructures

Pel que fa referència a les cales de prospecció, que es troben distribuïdes en quatre sectors diferenciats —nord, sud, oest i platja (fig. 3)—, cal dir que, si bé la gran majoria donaren un resultat positiu per la presència de material arqueològic, tan sols aparegueren estructures en les cales situades al sector sud, concretament en els sondeigs 1, 2 i 3.

Les estructures documentades són majoritàriament paviments o sòls de terra batuda, que demostren una freqüentació del lloc per a la realització d'unes activitats determinades.

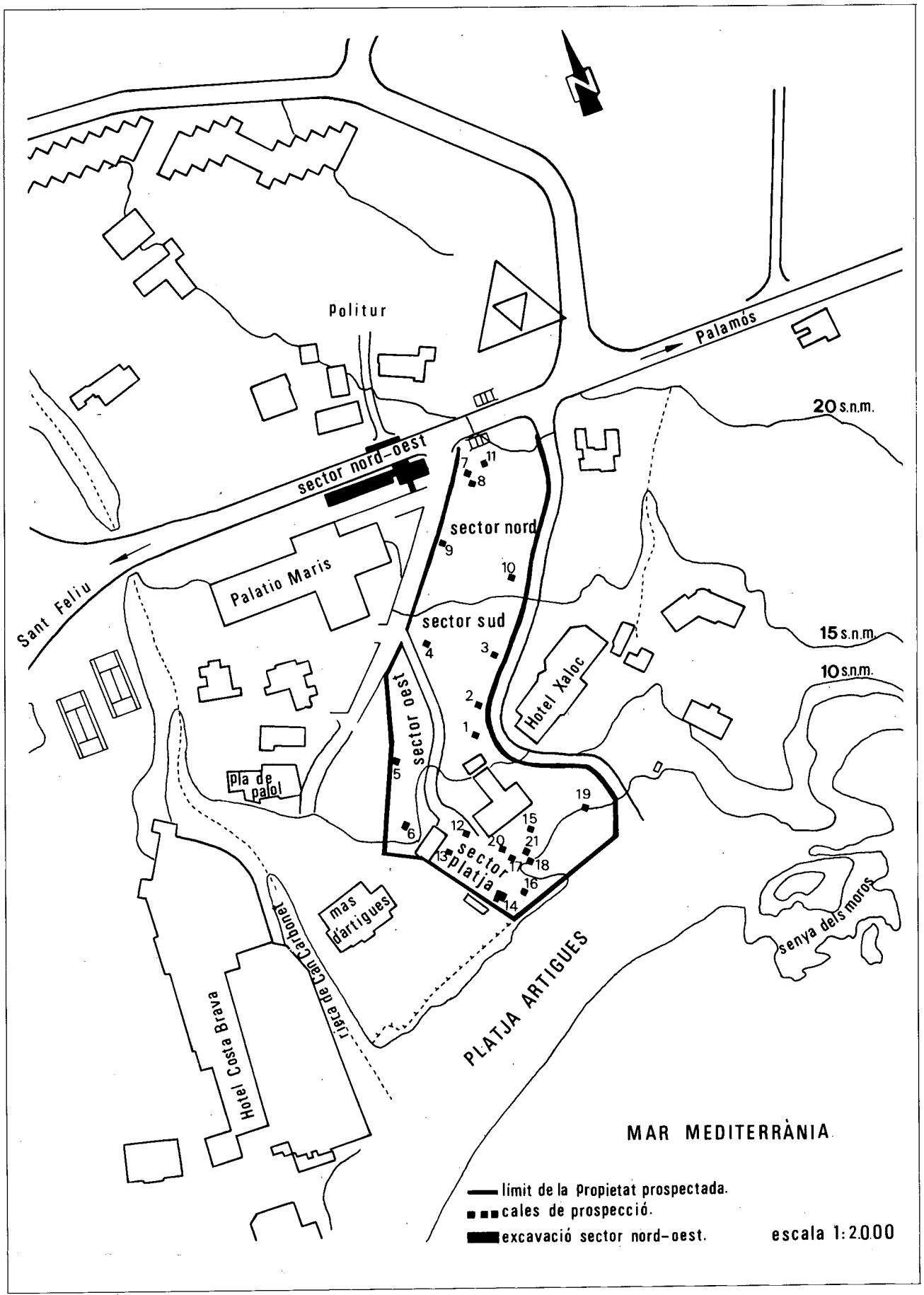

Fig. 3.- Plànol de Platja Artigues, amb la situació de les excavacions realitzades l'any 1984.

Fig. 4.- Vista parcial de les excavacions del sector N-O. (Costat sud de la carretera de Sant Feliu a Palamós).

En la cala 1, sobre el paviment s'observava una acció posterior, produïda per l'excavació d'un fossat que el tallava, el qual estava farcit de material.

En el cas de la cala 2, el nivell de paviment es posava en relació a uns murs que devien definir l'espai d'una habitació que, degut a les reduïdes dimensions de la cala, no es va poder mostrar en la seva totalitat. Aquestes estructures estaven cobertes per un nivell d'enderroc, probablement produït per la caiguda de la teulada.

Les restes més interessants i més ben conservades les aporta, però, l'excavació de la cala 3, en la qual aparegué l'estructura d'un dipòsit, recobert internament per una capa d'*opus signinum*, que tenia a la part inferior una mitja canya. Així, estava preparat per contenir líquids, possiblement produïts industrialment a la mateixa vil·la. L'amplada d'aquest dipòsit és de 1'80 m i la seva fondària d'1'40 m. No s'ha pogut determinar la seva longitud donada la dimensió del sondeig. Aquest dipòsit estava farcit de terra d'escombrera, que duia barrejada una quantitat abundantíssima de material arqueològic, bàsicament ceràmic, que ens ha de permetre datar amb certa precisió el moment en què es produeix l'amortització d'aquest receptacle.

El sector nord-oest en canvi, fou excavat en extensió i, lògicament, va ser el que va concentrar la major part de les estructures. Una sèrie de murs, força malmesos, construïts amb pedres lligades amb argamassa, és la constant que hi trobem. La distinció dels diferents moments d'edificació d'aquests murs és possible, sobretot en base als factors següents: els aspectes constructius; la posició estratigràfica que ocupen i, com veurem més endavant, els materials arqueològics que s'hi relacionen. Així, sobre aquestes bases ha estat possible distingir tres fases successives d'edificació.

La més antiga, definida per un sol mur, es troba a l'espai 6 de la primera àrea, a un nivell més inferior que la resta de murs. Està molt destruït i tan sols conserva part de la fonamentació, feta amb rierencs irregulars i morter de calç.

La segona fase és la més important. Ocupa tot el sector nord-oest i defineix en la primera àrea cinc dels sis espais identificables. Només va ser possible delimitar un d'aquests pels quatre costats, però sembla que for-

maven diverses habitacions bastant regulars, d'unes dimensions considerables, entre 25 i 30 m² les més petites, que combinarien amb unes naus de gran magnitud situades als espais 7 i 8, sense tenir en compte de moment, uns límits ben definits. Aquestes construccions es fan en base a uns murs paral·lels en sentit longitudinal est-oest, amb els quals es creuen uns altres de transversals nord-sud. Això constitueix la primera ocupació extensa d'aquest sector, ja que no solen tenir un substrat més antic, sinó que es fonamenten sobre el sòl natural. Els murs que formen aquest complex són els que es conserven en millor estat; les seves fonamentacions són formades sovint per tres filades de pedres irregulars, amb una amplada que oscil·la entre 60 i 100 cm sobre les quals anava la paret vista, amb pedres de talla més regular, d'una amplada menor, formant així una banquetta que havia de coincidir amb els nivells de pavimentació, dels quals malauradament no n'ha quedat constància. En uns punts determinats fou possible excavar uns estrats formats per l'enderroc d'aquestes estructures.

Finalment, la tercera fase constructiva està formada per dos petits murs, apareguts en nivells superficials, la posterioritat dels quals es demostra, en un cas, per trobar-se sobre un enterrament infantil en àmfora que s'ha de situar a finals de la fase precedent; i en l'altre, construït sobre els nivells d'enderroc de la fase anterior, reutilitza murs ja existents tot definint un nou espai, el núm. 5. En realitat aquest darrer moment sembla tractar-se, més aviat, de petites modificacions o reformes introduïdes en un estadi regressiu de la fase anterior. Després d'aquestes pervivències, en un moment encara indeterminat, s'esdevindria l'abandonament de la vil·la.

Els materials

L'aparició de material arqueològic a gairebé tots els sondeigs practicats a la zona prospectada, juntament amb altres zones conegudes per excavacions antigues, permet pensar en l'existència d'un assentament rural de gran extensió.

La seqüència estratigràfica proporcionada per les cales de prospecció de 2 x 2 m en els quatre sectors coneguts és totalment homogènia. L'única excepció la dona el sector sud (fig. 3) que, a més, presenta uns nivells inferiors que, com hem vist anteriorment, són relacionables amb diverses estructures.

Aquests estrats inferiors, que contenen els materials més antics documentats fins ara, es formen en el moment d'abandó de les estructures, ja sigui perquè cobreixen els nivells de paviment, o perquè inutilitzen el dipòsit recobert d'*opus signinum*, farcint-lo.

El material ceràmic que varen proporcionar aquests estrats està compost bàsicament per produccions locals, com ceràmica comuna oxidada, comuna grisa, ceràmica grollera reduïda de cuina i àmfores de la Tarraconense; i també produccions importades com cassoles de vernís roig intern pompeïà, ceràmiques de parets fines, ceràmica africana de cuina, llànties, T.S. sud-gal·lica. També són freqüents ceràmiques residuals com la T.S. aretina. Acompanyen aquest conjunt ceràmic peces metàl·liques i restes faunístiques, i també diversos elements constructius.

La cronologia que ens proporciona aquest material i

que marca la fi d'un període s'ha de situar a finals del segle I o molt a principis del segle II d.C.

Els nivells superiors de tota aquesta zona, incloent-hi el sector sud, presenten un material molt barrejat, a causa, sobretot, d'accions modernes de remenament de terres. Malgrat tot, formen un horitzó de prou solidesa que fa possible unificar-los. Els conjunts de material que contenen consten de ceràmiques típiques de l'època alt-imperial: T.S. aretina, T.S. sud-gàl.lica, ceràmica africana de cuina i africana Clara A, juntament amb ceràmiques més tardanes, pròpies de la baixa romanitat. Són especialment significatives la ceràmica africana Clara C i D i la ceràmica «lucente», que marquen un moment final d'aquest segon gran conjunt situable, com a mínim, a mitjan segle V d.C.

En les cales dels sectors anomenats nord, oest i platja (fig. 3), els estrats amb aquesta composició han estat els únics, ja que per sota solia trobar-se la roca natural o estrats estèrils. Això demostra que ens trobem davant de seqüències completes i és lícit pensar, per tant, que l'assentament que es crea en el primer moment, o bé s'estenia cap a una altra zona, o bé tindria unes dimensions més reduïdes. En tot cas, sembla clar que la major part prospectada del jaciment fou ocupada en una segona fase de construcció, probablement la més important de la vil.la.

Quant al sector nord-oest (fig. 3), la seva característica més destacada, pel que fa al material, i com hem vist també pel que fa a les estructures, és la de mostrar la seqüència més completa de la vil.la.

Relacionada amb el mur trobat en l'espai 6 del sector nord-oest a un nivell inferior respecte a la resta, hi havia una bossada de terra per anivellar el terreny que contenia materials assimilables als trobats a l'interior del dipòsit, on la ceràmica d'importació més moderna era la T.S. sud-gàl.lica.

El conjunt més nombrós i remarcable de material, que apareix en els vuit espais definits del sector nord-oest és el que es troba sota els estrats d'enderroc i s'associa al seu període de funcionament, probablement a partir del segle II d.C., amb l'aparició i generalització de l'ús de la T.S. Clara A, fins a la fi o recessió d'aquesta segona fase constructiva, ja en ple segle I d.C. Si bé la T.S. Clara A i C, a l'igual que la «lucente», testimonien el període en què aquesta fase estava en plena activitat, la T.S. Clara D sembla marcar el seu decliu, tal i com intueixen ja J.M. Nolla i J. Casas (Nolla-Casas, 1984, pp. 123-127). Tot aquest material és acompanyat, evidentment, per una gran quantitat de ceràmiques de producció local que perpetuen un repertori creat ja en època alt-imperial.

El fet que simbolitza millor el moment de la crisi que travessa la vil.la durant els segles IV i V d.C. és un enterrament infantil en un lloc ocupat abans per estructures. L'àmfora que contenia l'esmentat enterrament pertany a aquest moment.

Els murs que van ser trobats a un nivell molt superficial, construïts sobre l'enderroc i posteriors a l'enterrament infantil, van associats també a un conjunt de materials que fins ara només han pogut ser documentats *in situ* aquí, i que són del màxim interès, ja que deixen veure com la vil.la perviu fins a un moment molt avançat. Aquests materials tardans van associats també a d'altres de residuals, com la T.S. aretina i la T.S. sud-gàl.lica, i del període de funcionament, com la T.S. Clara A, C i D, «lucente». Estan constituïts per

Fig. 5.- Enterrament infantil en àmfora. Sector N-O. (s.IV-V d.C.).

ceràmica grisa i ataronjada paleocristiana i una llàntia, també d'època paleocristiana. Les ceràmiques comunes, grolleres i les àmfores acanalades completen el conjunt que cronològicament correspondria, com a mínim, al segle VI o VII d.C. Cal dir també que, de procedència incerta, es coneix una vora d'àmfora que va ser atribuïda a la forma Almagro 54, cosa que corroboraria aquest punt (Nolla-Casas, 1984, p. 127).

FASES I PERIODITZACIÓ

La informació aportada per la campanya d'excavacions d'urgència de l'any 1984, sense comptar amb les informacions disperses provinents de recollides superficials de material, antigues campanyes d'excavació, etc., permet, en base a la successió estratigràfica observada, les estructures documentades, el material arqueològic recuperat i les relacions que s'estableixen entre ells, fer un intent de sistematitzar aquesta informació i albirar una sèrie d'horitzons cronològics que ens parlin, a un nivell molt bàsic, de quin fou el procés i la dinàmica històrica seguida per la vil.la de Platja Artigues.

a) **Precedents.** L'aparició de manera esporàdica de materials d'època republicana en determinats punts del jaciment, com ceràmica campaniana o grisa emporitana, sense una associació directa a estructures de la vil.la, fa que els considerem com una primera empremta de la dominació romana, encara que es fa difícil, ara per ara, pensar en una fundació d'aquest moment.

b) **Inici fase I.** Si bé la major part de la informació que poseïm d'aquesta fase s'ha de relacionar amb el seu moment final, hi ha indicis suficients per situar, com a hipòtesi de treball, la fundació de la vil.la a finals del Principat d'August, és a dir, en els primers decennis del segle I d.C. Així sembla indicar-ho la quantitat important de T.S. aretina pertanyent al període clàssic de Goudineau. Sembla confirmar aquesta cronologia la total absència, fins ara, d'àmfores Pascual 1, i la presència gairebé exclusiva de les àmfores Dressel 2/4. La verificació d'aquest moment inicial seria possible amb l'excavació dels estrats de preparació que es-

Fig. 6.- Dipòsit amb les parets revestides d'opus signinum. Sector sud. Cala 3.

tan coberts pels paviments localitzats en el sector sud, que funcionen en aquesta primera fase.

c) **Final fase I.** Aquest moment el tenim molt més ben documentat, gràcies a l'excavació dels nivells d'abandonament d'algunes estructures pròpies d'aquesta fase I, particularment els que farien el dipòsit recobert d'opus signinum, situat al sector sud, que va proporcionar un conjunt molt homogeni de material datable a finals del segle I d.C. No és possible saber si aquest abandó afecta a la totalitat de les estructures de la primera fase de construcció o si, pel contrari, el seu abast és parcial.

d) **Inici fase II.** Com hem dit anteriorment, en no saber si es realitza un abandó total o parcial de les estructures de la fase I, no podem saber tampoc si la fase II representa una edificació *ex novo* de la vil·la. Sembla clar, però, que aquesta fase constructiva afecta unes zones on fins aleshores no existien estructures; els sondeigs dels sectors nord, oest i platja, i també a la major part del sector nord-oest confirmen aquesta hipòtesi, ja que havent-se arribat al substrat natural, no es mostraven indicis d'una ocupació anterior. Aquest moment s'ha de situar a partir de la primera meitat del segle II d.C., quan apareixen les primeres formes de T.S. Clara A, que imiten les seves antecessores de la T.S. sudgàl·lica, com la forma 3 de Hayes.

e) **Final fase II.** Aquest moment cronològic és apreciable en els mateixos llocs i ha de ser portat, per la presència de formes de T.S. Clara D, al s. V d.C. Podem veure, doncs, que es defineix un llarg període d'activitat pel que fa a aquesta segona fase: això queda

palès per l'abundància de material que cobreix més de dos segles.

f) **Fase III.** Amb la descripció de les estructures associables a aquesta fase hem pogut veure que es tractava més aviat d'unes remodelacions o reformes introduïdes en la fase precedent, en un moment en què aquesta es troba en plena crisi. Sembla, per tant, que és poc probable l'existència d'un *hiatus* cronològic entre una i altra. Els materials, poc precisos, fan possible situar l'abandonament definitiu en unes dates no anteriors al segle VII d.C.

CONSIDERACIONS FINALS

L'existència d'una àmplia plana arran de mar devia fer que aquest indret satisfés de llarg els requisits essencials que normalment demanava la instal·lació d'una vil·la romana.

L'enorme àrea que conté, de forma dispersa, fragments de ceràmica d'època romana, pot ser indicativa de les dimensions que podia haver tingut. Per altra banda, les estructures que s'han pogut documentar, juntament amb d'altres conegudes de temps enrera i els materials que porten associades, deixen entreveure que la vil·la constava de diverses parts, unes dedicades a l'explotació agrícola del territori o a altres activitats econòmiques, mentre que altres devien pertànyer a la *pars urbana*, lloc de residència del propietari de la vil·la i la seva família. A la primera d'aquestes parts caldria situar-hi els paviments de terra batuda i el dipòsit per contenir líquids, potser vi o oli que es devia pro-

Fig. 7 i 8.- Restes que es troben a sota de la casa moderna anomenada Pla de Palol. Detall de la piscina.

duir en els dominis de la propietat. L'excavació d'un forn romà de terrissa, als anys seixanta (Esteva, 1966), dedicat a la fabricació d'àmfores vinàries, que devia formar part del mateix *fundus*, reforça aquest aspecte. Per altra banda, s'ha de considerar propi del nucli residencial el complex termal que es troba sota la casa del Pla de Palol, i molt probablement bona part de les estructures de la segona fase de construcció descobertes al sector nord-oest. Ho recolza la troballa d'una antefi-

xa, peça de decoració arquitectònica, i alguna tessella que devia formar part d'un mosaic.

Aquestes consideracions entorn a un jaciment de primera magnitud que es troba, malauradament, dins d'una de les zones turístiques més importants del nostre país, seran difícilment contrastades degut a la dificultat per fer-hi campanyes d'excavacions i al procés de degradació creixent que experimenta.

BIBLIOGRAFIA

- BADIA, J. (1977) – *L'arquitectura medieval de l'Empordà. I. El Baix Empordà*. Girona, 1977.
- BOTET I SISÓ, J. (1920) – *La provincia de Girona. Geografía General de Catalunya. II*. Barcelona, 1920.
- ESTEVA, LL. (1966) – *Un horno alfarero, de época romana, en Playa de Aro*, a *Áncora*, año XX, n° 966-967. Sant Feliu de Guixols, Navidad 1966.
- GONZÁLEZ HURTEBISE, E. (1905) – *Bosquejo histórico de la Villa de Sant Feliu de Guixols*. Sant Feliu de Guixols, 1905. Reedició Ed. Àncora. Col. *Historia y Vida* n° 1.
- NOLLA, J.M., CASAS, J. (1984) – *Carta Arqueològica de les comarques de Girona. El poblament d'època romana al N.E. de Catalunya*. Girona, 1984.
- OLIVA, M. (1959) – *Actividades de la Delegación de Excavaciones y del Servicio Provincial de Excavaciones Arqueológicas. Conservación y Catalogación de Monumentos de la Excelentísima Diputación Provincial de Gerona en 1959*, a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, XIII. Girona, 1959, p. 305-389.
- OLIVA, M. (1961) – *Tesela arqueológica*, a *Revista de Gerona*, 14. Girona, 1961, p. 77-82.
- OLIVA, M. (1972) – *El Castillo de Benidormiens y su zona de influencia*, a *Revista de Gerona* 58. Girona, 1972, pp. 20-42.
- PELLA I FORGAS, J. (1883) – *Historia del Ampurdán. Estudio de la civilización de las comarcas del N.E. de Cataluña*. Barcelona 1883. 2a. edició facsimil, Olot, 1980.
- PLA I CARGOL, J. (1949) – *Comisión Provincial de Monumentos. Un siglo de actuación*, a *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses* IV, Girona, 1949, p. 194-249.